

't Äörke is een uitgave onder verantwoordelijkheid van:
Stichting Heemkunde Heer.

Registratie-nummer K.v.K.: 14.058.332
Postbank 807 33 90 Bankrek.: 89.66.34.248 (SNS)

Bestuur der Stichting:

Voorzitter: W. Eggen tel. 043 - 361 24 05
Secretaris: P. Wetzels tel. 043 - 321 92 37
Penningmeester: G. Kickken tel. 043 - 362 34 89

Redactie 't Äörke:

G. Eggen tel. 043 - 356 07 21
P. Wetzels tel. 043 - 321 92 37
G. Wijts tel. 043 - 361 12 24
Redactie-adres: Hoogveerlinxstraat 113, 6211 AP Maastricht.

't Äörke verschijnt 4 x per jaar, en wel in de maanden januari,
april, juli en oktober.

Abonnementen:

f. 20,— per jaar bij vooruitbetaling te voldoen.

Losse nummers - voor zover beschikbaar - f. 6,—

N.B. Bij verzending per post wordt de prijs verhoogd met portokosten, afhankelijk van bestemming.

Aan publicaties in 't Äörke, zoals hierboven omschreven, wordt uiterst zorgvuldig aandacht besteed. De Stichting Heemkunde Heer, en/of individuele bestuursleden der Stichting, en/of de redactie, en/of individuele leden der redactie, en/of individuele publicisten van deze uitgave kan (kunnen) nimmer aansprakelijk gesteld worden voor eventuele onjuistheden of omissies en de gevolgen daarvan.

Tekening voorpagina: Bèr Heuts.

~ ISSN 1388 - 8471 ~

't Äörke 5 - oktober 1999

Inhoud:

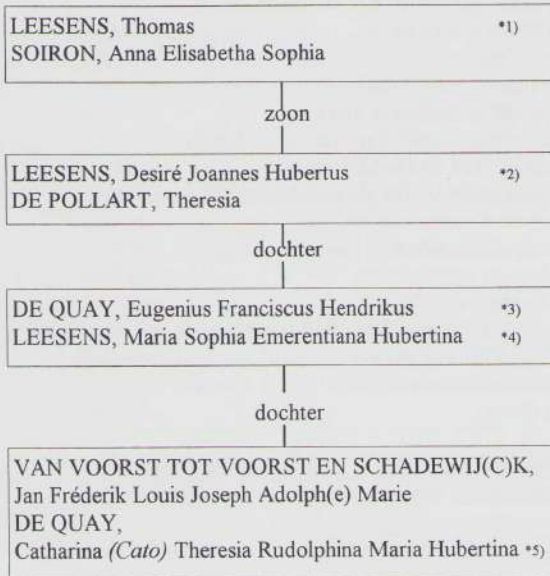
Pag.	Onderwerp:	Auteur(s):
1	Inhoudsopgave.	-
2	De familie Van Voorst tot Voorst en Schadewijk - de Quay.	(Wiel Eggen)
6	Examen-humor.	(Gèr Kerckhoffs) *)
13	Aantekeningen van Pastoor Rutten. (Deel 5)	(Ger Eggen)
16	Het gemeentewapen van Heer.	(Ger Eggen)
20	Aantekeningen betreffende jeneverstokerijen in Heer in 1818 en 1844. (Deel 2)	(R.H.C. van Maanen) *)
23	Pad van Opveld/de Burght naar Maastricht.	(Gèr Wijts)
23	Een royale Pastoor Janssen.	(Theo Erkamp)
24	"Monsieur" Francken.	(Ger Eggen)
29	De Maas en wateroverlast.	(Gèr Wijts)
31	De Klinkenberg.	(Gèr Wijts)
33	Kadastrale kaart van Heer 1840.	(Jo Lemmens)
34	De "Van Vlijmen" rit.	(Ellen Stevens)
35	Stilte voor de storm ? ! ?	(SHH)
36	Roed Greun.	(Ger Eggen)

N.B. De "inwonerslijst 1796" is in deze uitgave overgeslagen, maar zal worden voortgezet in komende nummers van 't Äörke.

*) Bijdragen van derden.

De familie van Voorst tot Voorst en Schadewijk - de Quay.

In een van de eerstvolgende uitgaven zal de geschiedenis van ons "Patronaat" nader worden behandeld. Begin 20e eeuw werd dit pand bewoond door de familie Van Voorst tot Voorst en Schadewijk - de Quay. Hoe deze familie in Heer terecht kwam kunnen wij laten zien aan de hand van onderstaand beknopt schema:

*1) Geboren te Oud Valkenburg 8 januari 1798.

*2) Geboren te Heer op 31 maart 1824 en aldaar overleden op 15 mei 1914.
Gemeente-ontvanger, raadslid, wethouder van gemeente Heer.
Mede-oprichter van St. Caeciliakoor.

*3) Ontvanger Dir. Belastingen te Cuyk. Geb. te Tilburg 16 oct. 1837 en aldaar overleden 30 nov. 1885.

*4) Geboren te Bemelen 9 april 1849. Overleden Gronsveld 7 april 1929.

*5) Geboren te Cuyk op 17 februari 1873, overleden te Maastricht 9 september 1959.

De dochter van Desiré Leesens, Maria, trad op 8 april 1872 te Heer in het huwelijk met Eugène de Quay en verhuisde naar Cuyk. Na het overlijden van haar man in 1885 keerde de weduwe (en haar kinderen) terug naar Heer om in te wonen bij haar vader in het voormalige patronaat.

De oudste dochters was Catharina T.R.M.H. (roepnaam *Cato* - zie foto hier-naast).

Op 25 januari 1910 trouwde zij met Baron Van Voorst tot Voorst en Schadewijk(c)k (1873-1931).

Zie foto op de volgende pagina.

Deze was - voor hij in Heer kwam wonen - o.a. burgemeester in Belfeld.

In de notulen van de vergaderingen van het "R.K.

Zieken- en ondersteuningsfonds St. Petrus Banden" te Heer (zie 't Äörke no. 2) wordt hij meerdere malen genoemd als beschermheer van het fonds. Hij tracteerde de algemene vergadering herhaalde malen op een ton bier...

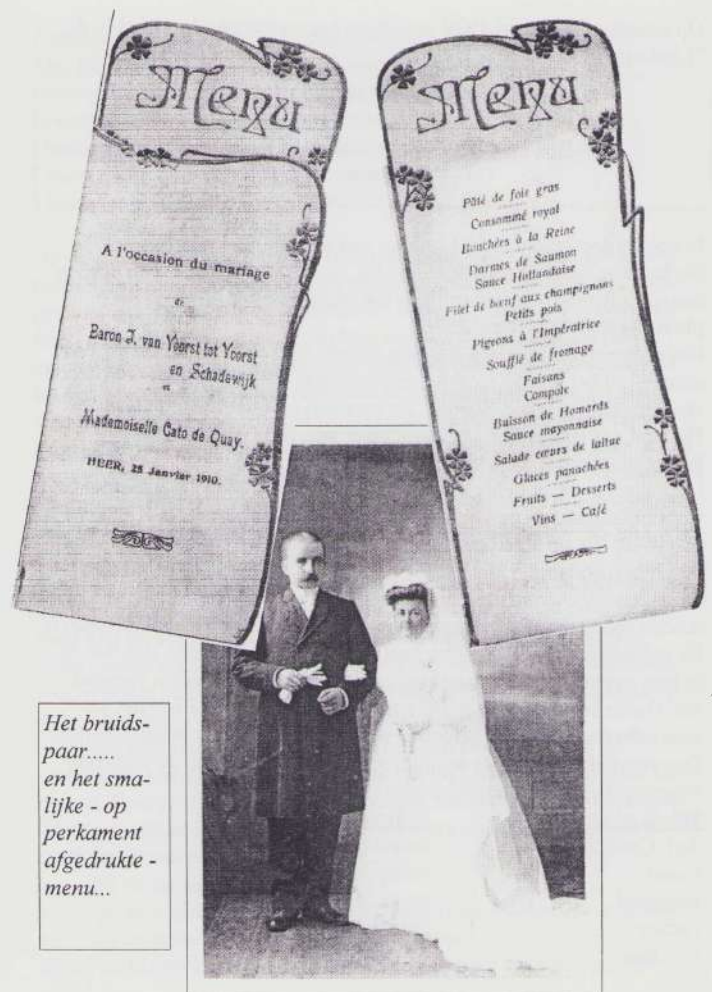
Cato (de baronesse), kleindochter van de in Heer welbekende Desiré Leesens.

Baron Jan Frederik
Louis Joseph Marie van
Voorst tot Voorst en
Schadewijk(c).
Wie drinkt er nog eentje
van de baron ???

Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914 ontstond er te Heer grote werkloosheid. Ter ondersteuning van de werklozen sloot de gemeente Heer een lening af om hen aan werk te helpen binnen de gemeentegrezen. Een jaar later volgde de oprichting van een steuncomité. Baron Jan van Voorst tot Voorst werd aangezocht als lid

van comité. In 1914 stichtte de Baronesse in het Patronaat een school voor de Franstalige Waalse kinderen. Het echtpaar Van Voorst tot Voorst - de Quay heeft in Heer gewoond tot 1916. In dat jaar verhuisden zij naar Gronsveld. De baron overleed aldaar op 7 oktober 1931 op 58-jarige leeftijd. Zijn vrouw overleed te Maastricht (St. Annadal) op 9 september 1959. Het huwelijk bleef kinderloos. Wel adopteerden zij een kind: Maria van der Sterren, in Gronsveld ook bekend als *Maria van de Barones*. Na het overlijden van Cato van Voorst tot Voorst en Schadewijk(c) - de Quay schonk zij - bij testament - aan het R.K. Kerkbestuur St. Petrus Banden te Heer de woning Dorpstraat 107, destijds bewoond door de familie Keerssmeekers-Rokx.

Het bruidspaar.....
en het smalle - op
perkament
afgedrukte -
menu...

Op zaterdag 28 januari 1939 verscheen het onderstaande artikel in de "Limburger Koerier":

EXAMEN-HUMOR

Hoe men secretarie-ambtenaar kan worden.

In een gemeente van Zuid-Limburg van rond 6.000 inwoners was 'n derde ambtenaar ter secretarie nodig, en dus verscheen er een oproep aan sollicitanten, die natuurlijk in het bezit moesten zijn van het diploma gemeente-administratie.

Het gemeentebestuur had met zijn oproep voor deze betrekking zoveel succes, dat het nodig was om een twaalftal sollicitanten op te roepen voor een vergelijkend examen. Ze kwamen uit Overijssel, Noord-Holland, uit Brabant en Limburg, en er was zelfs een heusche gemeente-secretaris onder deze gegadigden !

Men zou verwacht hebben, dat de solliciteerende jongelui nader zouden worden onderzocht op hun praktische kennis van gemeente-administratie, op algemeene grondslagen van gemeenterecht, op staats-inrichting, economie of sociologie, of desnoods op hun geschiktheid om met mensen om te gaan, een eigenschap welke men ook van een derden secretarie-ambtenaar in een gemeente kan verlangen, nietwaar!? De sollicitanten kregen echter heel wat anders voorgelegd, dan wat ze in hun meest fantastische gedachten zouden hebben kunnen verwachten. Onder het strenge toezicht van een gecommiteerde van het gemeentebestuur die o.a. de functie van controleur van de werkverschaffing vervulde, hebben de aspirant secretarie-ambtenaren de volgende vragen te beantwoorden gekregen:

Wie is of was:

Ant. Coolen
Ciano
Hapgood
Lacker
Keedom

Wat verstaat u onder:

ampel
coincidentie
up to date
paraphrase
exorcisme

Tschaikowsky
Abr. Kuyper
Douwes Dekker
Bernard Shaw
Thorbecke
Cicero
Thomas van Aquino

Maginot-linie
Nimsowitch-verdediging
imaginair
stoicijns
adhaesie
acclamatie
arisch

Nu staat Hapgood wel niet op een lijn met Keedom of Bernard Shaw, met Thorbecke of Cicero, ja zelfs niet met Thomas van Aquino, - hoe gemoedelijk die namen zo onder en bij elkaar ! - maar het is ongetwijfeld voor de algemeene ontwikkeling van een derden secretarie-ambtenaar van een kleine gemeente toch wel beslist onvoldoende dat hij niet even goed weet wie Hapgood is als b.v. Thorbecke: en toch wisten de meeste sollicitanten heusch niet dat **Hapgood** een bekende Engelsche voetballer is, nog wel een back van "Arsenal" en aanvoerder van een der Engelsche elftallen. Gelukkig waren ze met de betekenis van een Thorbecke over het algemeen beter op de hoogte. Maar de onbekendheid met Hapgood is en blijft een kwade aantekening voor hun algemeene ontwikkeling als secretarie-ambtenaar.

Dat men voorts geen flauw benul scheen te hebben wat exorcisme is, dat men paraphrase als een tegenstelling aanduidt; en dat men in verband met de uitdrukking Maginot-linie de direct daarop volgende Nimsowitch-verdediging verklaarde als een strategische gevechtsstelling in plaats van een schaakspelwijze, ziet u, dat werkte fnuikend op de goede kansen voor de slachtoffers van dit examen.

Gelukkig hadden de examen-slachtoffers een derde kans om de "gebleken" leemten in hun algemeene ontwikkeling nog wat goed te maken. Daarvoor hadden de kandidaten in het derde deel van het examen opdracht een opstel naar keuze te maken over een toespraak die ze eventueel zouden kunnen houden:

- bij de opening van een raadhuis
- bij de begrafenis van een verdienstelijk hoofd der lagere school
- bij de installatie van een nieuwen pastoor.

Het is verklaarbaar dat de meeste sollicitanten het tweede onderwerp

hebben gekozen, wijl dat de meeste aanduidingen bevatte als houvast voor 'n treffende gelegenheidsspeech: begrafenis, verdienstelijk hoofd, en nog wel van een lagere school !

We willen niet ingaan op de suggestie, dat het hoofd der betreffende gemeente al heel gemakkelijk aan een sorteering gelegenheidstoespraken is gekomen, want hij heeft daaraan voorloopig niets.

Ten eerste heeft de hier bedoelde gemeente een vrij nieuw raadhuis, het "verdienstelijk schoolhoofd" verkeert in blakenden welstand en de Pastoor maakt nog geen aanstalten zijn plaats te ruimen voor een opvolger. Bedenklijk egoïsme heeft dan ook bij deze examen-opgaven beslist niet voorgezeten en we moeten dus besluiten dat dit zeer merkwaardig onderzoek naar de algemene ontwikkeling van den aspirant-derden secretarie-ambtenaar een uitsluitend gemeentelijk belang trachtte te dienen. De proef zal wel geslaagd zijn en het resultaat is zeer bevredigend geweest, tenminste voor den uitverkorene, een jongeman uit de gemeente zelf !

Limburg kan juichen, dat het onder de eenvoudige derde-secretarie-ambtenaren menschen telt die zoo glanschrijk een dergelijk onderzoek naar algemeene ontwikkeling weten te doorstaan, dat zij daarbij mannen uit Noord-Holland, Overijssel en zelfs een gemeentesecretaris in hoogst eigen persoon kansloos laten.

Het aantal "wie is of was" en de hoeveelheid vreemde woorden en uitdrukkingen, alsmede het aantal gelegenheidstoespraken ter keuze, zal natuurlijk moeten worden uitgebreid al naar gelang de belangrijkheid van de gemeente en gewichtigheid van de secretariepositie. Het duizelt ons, wanneer we ons trachten te realiseren wat voor levende woordenboeken en welke Brugmannen er in de toekomstige generatie van aspirant-secretarie-ambtenaren in een gemeente als Maastricht of Utrecht of Amsterdam zullen moeten zijn. De vakdiploma's zullen voor hen begrijpelijkerwijze van evenveel, of even weinig belang zijn als het verplicht lager onderwijs voor iederen Nederlander. Tenminste als dit Limburgsche voorbeeld navolging zou gaan vinden.

Tot zover het krantenartikel.

In het krantenartikel stond de naam van de gemeente **niet** genoemd, maar dat was slechts een kwestie van dagen. Er volgde een ingezonden brief, gedagtekend: Heer, 28 januari en was getekend Mr. A. Thomassen, Burgemeester.

Thomassen betreurt in zijn ingezonden stuk het niveau van de kandidaten en besluit met: "Het is jammer, dat de schrijver van Examen-humor blijkbaar niet begrepen heeft, dat een dergelijk examen waarde heeft èn voor de examinatoren èn voor de examinandi. Ook een secretarie-ambtenaar moet een volwaardig en ontwikkeld mensch in de maatschappij trachten te zijn. Wakker worden knapen !"

De volgende ingezonden brief was van 30 januari van "een gediplomeerd ambtenaar" die in zijn stuk o.a. stelt "Maar laten we hopen dat die in de toekomst niet blijven doorgaan met flauwe kul te stellen b o v e n wettenkennis en administratiepraktijk. Verder hoop ik, dat hogere autoriteiten en vakbladen het voorgevallen eens zullen onderzoeken. Wie was of is Hapgood ? Vooruit sollicitant-derde ambtenaar geef rekenschap van je algemene ontwikkeling".

Kort daarna een brief van "Het bestuur eener ambtenarenorganisatie in Limburg" met de kritiek (samengevat): "Erger nog, de gestelde vragen en opgaven bleken in het geheel niets uitstaande te hebben met gemeentelijke zaken" ... en ... "Wellicht ten overvloede merken wij hierbij zijn Edelachtbare nog op dat men voor toelating van de examens (*gemeente-administratie red.*) aan behoorlijke eischen van algemeene ontwikkeling moet voldoen, waarvan de bewijzen moeten worden overlegd"...

Dan is het weer de beurt aan Burgemeester Thomassen:
HEER, 14 Februri 1939.

Nu in verscheidene vakbladen (*o.a. Arka red.*) ook stelling genomen wordt tegen het vergelijkend onderzoek, hetwelk voor de benoeming van een 3den ambtenaar ter secretarie te Heer heeft plaatsgehad, en verschillende schrijvers in hunne beschouwingen mij het recht meenen te moeten ontzeggen om zoo'n onderzoek in te stellen, als motief aanvoe-

rend, dat het bezit van de het diploma "gemeente-administratie" voldoende waarborgen biedt, dat de gediplomeerden over een behoorlijke ontwikkeling beschikken, zie ik mij genoodzaakt het volgende te publiceren. Een g e d i p l o m e r d ambtenaar die deelgenomen heeft aan het vergelijkend onderzoek te Heer en in wiens werk onderstaande enormiteiten letterlijk voorkwamen - het geeft wel een zeer eigenaardigen kijk op de behoorlijke ontwikkeling voor wat taalkennis betreft - is inmiddels elders in Nederland op een gemeentesecretarie te werk gesteld. Ik trof dan onder meer volgende fraaiigheden in zijn werk aan: SIERRAAD, BEKENSTE, IK HEB GEZEG, MUSSOLINIE, de FINANCIIELEN toestand baart zorgen, de mannen die een ontwerp INDIENDE. Verder commentaar lijkt mij overbodig.

Wanneer de raad der gemeente een bedrag van f. 1200,— tot f. 1400,— voteert voor de bezoldiging van een derden ambtenaar ter secretarie, dan wensch ik voor dat geld geen kat in den zak te koopen, zelfs al behaalde dat beestje eerste prijzen op tentoonstellingen. Na van het bovenstaande kennis genomen te hebben, zal het iedereen, die een onbevooroordeeld standpunt inneemt, duidelijk zijn waarom ik een vergelijkend onderzoek noodig achtte en waarom van zekere zijden tegen dat onderzoek zoo'n misbaar gemaakt wordt. Ik heb goed gedaan (daar is Hapgood weer), naar mijne overtuiging, de publieke aandacht eens te vragen voor wat ik gelief te blijven noemen: een zwak punt in onze gemeente-administratie. Mr. A. THOMASSEN, burgemeester.

"Een gedipl. ambtenaar" reageert op 15 februari weer met o.a. "Mogen onze solliciteerende ambtenaren ter secretarie van navolging door andere gemeentebesturen gespaard blijven, anders is het gevaar niet denkbeeldig dat straks cursussen worden geopend in de encyclopedie en dat onze wetten en wetscommentaren en andere bij de studie in de gemeenteadministratie gebruikelijk studiemateriaal zal moeten worden vervangen door encyclopedische werken.

Aan den eersten zin uit het Arka-artikel moge ik nog toevoegen: "te meer als later blijkt dat toch iemand uit de plaats zelf benoemd wordt". Ik gun den benoemde van harte de betrekking, maar als men nagaat dat andere sollicitanten voor het "examen" verre reizen moesten

maken en dan later vernemen dat een plaatselijke sollicitant benoemd werd, dan heeft de beantwoording in mij oogen n o g minder beoordeelingwaarde.

Ene "Argus" had bij ingezonden brief van 21 februari ongeveer hetzelfde commentaar. Hij eindigt zijn schrijven met: "Maar het meest tragische van het geheele geval vind ik het volgende: In Heer zegt men, dat de beide wethouders, de meerderheid dus van het College, dat uit den burgemeester en twee wethouders bestaat (buiten den secretaris, die geheel buiten de zaak is gehouden) vóór den aanvang van het uit het burgemeesterlijk brein ontsproten examen openlijk hebben verklaard den kandidaat X. te stemmen en geen ander. Men zegt ook, dat zij dit den burgemeester uitdrukkelijk hebben medegedeeld en bovendien verzekert men, dat de burgemeester ter wille van de eenheid in het college zijne stem, met of zonder inachtneming van de resultaten van het examen, ten slotte ook maar op dien kandidaat heeft uitgebracht. Dat noem ik diep tragisch!"

De reeks (in feite bijna allemaal anonieme) ingezonden brieven in de "Limburger Koerier" werd afgesloten met een schrijven van "Een examen-humorist" met o.a.: "Voor wat betreft de laatste alinea van Argus' schrijven, wordt geput uit de beruchte men-zegt-bron, een bron, waarvan het water gewoonlijk troebel is. Daar een vergadering niet openbaar is, kan Argus zijn tragische kennis omtrent het daar verhandelde vanzelfsprekend niet met bewijzen staven, en heeft hij noodgedwongen moeten fantaseeren."

Het voorval bereikte zelfs de landelijke pers.

Uit "De Telegraaf" (februari 1939):

AMSTERDAM. — Wij lezen in het (soc. dem.) "Volksblad":

Heeft u wel eens van den heer Hapgood gehoord? U hoeft zich niet te geneeren, indien u deze vraag ontkennend moet beantwoorden, want wij wisten het tot voor enkele oogenblikken ook niet. En het heeft bovendien heel wat moeite gekost om ter zake de wetenschap deelachtig te worden, die wij thans de onze mogen noemen.

Geraadpleegde encyclopedieën lieten ons in den steek. Allerlei min of meer geletterde persoonlijkheden, aan wie wij deze vraag voorlegden, keken ons aan met een gezicht alsof zij het in Keulen hoorden donderen. Maar van twaalf gegadigden naar de betrekking van derden ambtenaar ter secretarie in de gemeente Heer - een Limburgsch dorp van zesduizend zielen - waren er tien, die prompt het antwoord wisten te geven. De heer Hapgood schijnt namelijk een voetballer te zijn.

Opmerkelijk is intusschen wel, dat deze sollicitanten die allen natuurlijk katholiek waren slechts één man in hun midden hadden, die behoorlijk wist te vertellen wie Thomas van Aquino is geweest.

Trouwens het examen leverde nog meer verbluffende uitkomsten op. Kennis omtrent den heer Hapgood schijnt namelijk bezwaarlijk samen te gaan met eenig benul van mannen als Douwes Dekker, Abraham Kuyper en Tsjaikowski. De schrijver van den Max Havelaar verwarden met den auteur van de... Camera Obscura. Aan Abraham Kuyper werd de bouw van de Munsterkerk te Roermond toegeschreven en één jonkman wist met groote stelligheid te vertellen, dat Tsjaikowski een R.K. priester is die de Tsjechen leidt.

Het moet een wonderlijk gezelschap zijn geweest dat daar in Heer voor het examen bijeen was.

~~~~~
Ter afsluiting van dit uitgebreide verhaal nog het volgende:

Het voorval werd in de carnavalsoptocht van Maastricht in 1939 op een of andere manier uitgedost.....

De persoon die uiteindelijk secretarie-ambtenaar 3e klasse is geworden was ene Pierre Schobbe(n), wiens ouders kort daarvoor in Scharn een huis hadden gekocht.

Hij bleef slechts 4 jaar werkzaam bij de gemeente Heer. In 1943 nam hij ontslag om in dienst te treden bij de gemeente Maastricht.

Het was dus inderdaad een kandidaat uit de eigen gemeente, maar of dit inderdaad gebeurd is op voorspraak van de beide wethouders, is bij gebrek aan bronnen niet meer te achterhalen.

De wethouders - ten tijde van de benoeming - waren overigens W.L. Leysen en J.H. Curfs.

Aantekeningen van Pastoor Rutten. (Deel 5)

1663 Overbrenging van de kerkornamenten der kapel van Cadier naar Heer *1)

De 30e april, maandag der Kruisdagen, maakte ik onze processieweg van uit de kapel van Cadier naar de overzij van Blanckenberg en de Sangerye, boog tussen die twee hoeven in de buurt van de Sangerye om, en trok vervolgens door Hontem, een dorp, dat weliswaar wat het gerecht betreft onder de graaf van Gronsveld staat, doch wat kerkelijke aangaat sinds onheuglijke tijden tot Cadier behoort (d.w.z. voor de Paascommunie, de jaarlijkse biecht, het dopen en het begraven). Toen wij dien dag al biddende en smekende bij de kapel terug kwamen, namen wij terstond alle ornamenten weg en laadden ze op een wagen, die op het kerkhof gereed stond. Wij brachten ze processiegewijze naar Heer, niet zonder gewezen en ontroering van de gehele bevolking, die weeklaagden en zeiden, dat de zulk een dag nog nooit beleefd had en dat er sinds de vele eeuwen dat de kapel bestond nog nooit zo iets gezien was. In die droevigen stoet werden de beelden van O.L. Vrouw en andere door de jongens voorop gedragen en dan volgden de meisjes, die ook elk iets uit de kapel meevoerden. Zij baden tot God, in het H. Sacrament, dat ik Egidius Rutten, ofschoon onwaardig, als pastoor of bestuurder der Quarta Capella op de berg naar de parochiale kerk van Heer overbracht. Met welke gevoelens ik dat deed kan iederen begrijpen. De volgende zaken zijn op die dag overgebracht: *2) *3)

*1) Door het partage-tractaat tussen Spanje en de Republiek der Zeven Verenigde Gewesten was deze laatste ook in het bezit van Cadier gekomen. De Katholieke godsdienst was nu niet meer vrij.

*2) Er volgt een uitgebreide lijst van beelden, kelken, kandelaars, banken, boeken, kleden e.d. O.a. wordt onder no. 4 vermeld "een kussen van goudleer, dat geschenken was door Margarita Aussemms, de echtgenote van Lebuinis Hustin en onder no. 6: een grote afbeelding van O.L. Vrouw van Smarten, "de Noodt Godis". Ze werd op mijn verzoek in 1661 geschenken door den burgemeester Servatius Cauwenbergh (n.b. burg. van Maastricht 1650-1751 en 1656-57) en hij gaf ze mij voor de kerk van Heer. Deze zou dus als aan haar toebehorende kunnen terugnemen en ze plaatsen waar ze wil. Indien echter de kapel in haren vorigen staat wordt teruggebracht, zou ik genoemd beeld niet willen behouden, daar het de versiering is van het hoogaltaar. Zoo niet blijve ze hier.

(N.B. Voor werkelijk ge-interesseerden is een volledige lijst beschikbaar. Redactie)

*3) In 1673 herstelden de Fransen de vrijheid van de Katholieke Godsdienst en konden de kerkornamenten naar Cadier teruggebracht worden.

(1663) Buitengewone statie van de Augustijnen.

Door bijzondere gratie werd aan de Augustijnen toegestaan om voor boter te komen op Zondag 8 juli. Zij hebben echter geen boterstatie en het werd hun slechts voor één keer toegestaan, terwijl zij hun kerk bouwden te Maastricht.

In orde brengen der kerkrekening.

“Op heden den 2sten September hebbe ick ter instantie van Otto Weeckmans, kerckmeester tot heer, in de kercke op den stoele affgelesen en vercondicht, dat alle crediteurs offt debiteurs souden coemen rekenenen met de kercke ter presentie van my pastoor onderschreven. Otto voorschreven, ende dat se souden alles inbrengen ende verclaeren, dat se Ottoni gelanght hebben ende dat hy in naem der kercken heeft gebuert. Ter oorsaecken omdat hij Otto out ende gebreckelyck wordt ende dagelijx meer en meer, begeerende deshalven staet ende rekeninghe met een ieder te weeten in synen leven, opdat niemant hem soude connen naseggen, dat hy dit offt dat ontfangen hadden ende en vindt niet aangeteekent bij den pastoor, waerdoor groote twist ende verschillen connen oprysen ende vevloeckighen, gelyck gemeynlyck geschiet. Daerom heeft Otto ‘t voorschreven van my begeert den 22 Septembris ende ick hebt den 23 vercondicht. Ita est. E. Rutten, pastor tot Heer.” En de 25 november heb ik ongeveer hetzelfde met dezelfde woorden afgekondigd.

De pastoor wil niet gestoord worden vóór de H. Mis.

De 5den November heb ik vóór de preek gezegd, dat niemant mij op zon- en feestdagen vóór de H. Mis over profane zaken zou komen spreken en mij daardoor verstrooien, zo ook niet op de gewone dagen ‘s morgens vóór de H. Mis; dat echter na afloop daarvan een ieder gemakkelijk bij mij zou toegelaten worden. Met uitzondering echter van zieken en catechismuskinderen, die geen uitstel gedooogen, of ook van een dringende zaak, die niet uitgesteld kan worden, maar dan dient ze kort behandeld te worden.

De pastoor verzoekt op tijd betaald te worden.

“Den 5den Novembris 1663 hebbe ick affgelesen: Omdat ick nu van vier jaeren over by experentie gesien hebbe, dat ick alle jaer geleyt worde en met groot moeite betaelt worde, ende noch nauwlix vaan mynen erffpacht, zoveel als ‘t is, gelyck U.L. weet, daerom begeere ick betaelt te worden om St. Andriesmisse, offt 14 daegen daernaer. Ik en wil niet meer wachten, maer offt iemand van ons offt ick sal iemant anders last geven ‘t selve in te maenen. Ende ‘t staet niet wel, dat men den herder ‘t gansche jaer lyet ende met lipsleysen soo men seyt betaelt. Doch soo iemant arm is, sal een aensien hebben offt termyn geven.”

Verklaringen omtrent de levering aan de pastoors van hun aandeel in de tienden.

Op 7 December schreef ik deze twee attestaties in over de levering van tienden, waarvan ik het origineel heb overgereikt aan den Heeren van St. Servaas: “Wij ondergeschreven attesteren mits desen, dat wij aen diverse pastoors hebben geleverd, hebbende aangenomen beyde tienden van Heer ende Cadier, dewelck wy onder malckanderen voeren, waeruyt de pastoors, die ‘t versoechten, van ons hebben geleverd cregen sonder contradictie. Item hebben wy ontrent de ses jaeren te Cadier de thienden gehadt ende naer ons besten onderhout *1) hebben als boven aan de pastoors doen ter tyt geleverd, sonder gehoort te hebben eenighe questie daervan offt verba offt swarichheit. Actum desen 6 December 1663. Was onderteekend: Merten Sleypen, het teecken X van Maria Sleypen de huysvrouwe. Ick ondergeschrevene attestere mits desen, dat ick aen den Eerw. H. Pastoor doen ter tyt diverse keeren geleverd hebben syn compententie offt graen uyt de thienden van Cadier in qualiteyt van thiendenaer van Cayr met mynen broeder Merten Sleypen ende ook somtyts uyt beide so van Heer als Cadier onder malckanderen sonder questie daerover gemoveert te syn. Actum dese 6 Decembris 1663. Was onderteekent: Reyner Sleypen.

*1) Onderhout = onthoud, d.w.z. herinnering.

Het gemeente-wapen van Heer.

In een uitgave van "de Maasgouw" (jaargang niet bekend) informeert Jos. Habets de lezers over de aanvraag voor een officieel gemeentewapen door o.a. het gemeentebestuur van Heer.

Heer, den 10 October 1888.

Sire ! (1)

Het Gemeentebestuur van Heer, provincie Limburg, neemt de vrijheid aan Uwe Majesteit vergunning te vragen tot het voeren van nevenstaand schild als wapen en gemeentezegel.

De oude schepenbank dezer gemeente was eene bezitting van het stift (2) van St. Servaas te Maastricht, aan hetwelk zij reeds sedert zeer oude tijden, als heerlijkheid met schepengerecht, behoorde. Het kapittel van St. Servaas benoemde over Heer een harer kanoniken tot rijproost (3), die in deze hoedanigheid, als heer der bank en als patroon der parochie aan het hoofd der administratie stond en den scholtis (4), den pastoor en andere ambtenaren benoemde en ook de tiende ten voordeele van het kapittel verpachtte.

Onder Heer behoorde tevens het gehucht Keer dat in 1828 daarvan gescheiden en bij Kadier gevoegd werd. De parochie vereerde als haren patroon den Apostel Petrus in den kerke, vallende dit feest op 1 Augustus. Deze bijzonderheden hebben wij hier laten voorafgaan om het oude zegel dezer plaats, waarvan wij een exemplaar in grijs bijvoegen, met meer duidelijkheid te kunnen beschrijven. Op dit zegel bevindt zich links de H. Petrus in den Romeinschen toga gehuld, houdende in de eene hand een boek en reikende met de andere aan den Bisschop Servatius, die met gevouwen handen voor hem staat of knielt, eenen sleutel, zijnde zulks een zinspeling op den kerker, waaruit Petrus met

(1) Formeel was de brief gericht aan Koning Willem III.

(2) Kapittel

(3) Is m.i. niet juist. De rijproost hoefde geen kanunnik te zijn.

(4) Schout

behulp van een engel ontsnapte of op de woorden van Christus, die, hem gezegd heeft: U zal ik den sleutel geven van het Rijk der Hemelen. Petrus draagt om het hoofd een stralenkrans en aan de handen eene ketting. Servatius die de sleutel ontvangt, heeft de mijter op het hoofd, en is gekleed in zijn bisschoppelijk ornaat, maar zonder staf. Ook hij draagt een stralenkrans. Omschrift " + S. Scabinor, curie de here " (1). Het stuk waarop wij dit zegel vonden dagteekent uit 1478 en maakt deel van het archief der predikheeren (2) te Maastricht.

Het gemeentebestuur van Heer neemt de vrijheid van Uwe Majesteit voor te stellen van aan hunne gemeente dit oude zegel onder bijgaanden vorm en met de volgende veranderingen te willen teruggeven: In een veld van keel (3) met groenen schildvoet het wapen van het voormalige stift van St. Servaas te Maastricht: zijnde in zilver (4) de zwarten dubbelen rijksadelaar met gouden klauwen en snavel met goud be kroond, op het hart dragende een rood wapenbordje waarop zich de gouden sleutel van St. Servaas bevindt. Naast dit wapen links het gouden beeld van den H. Petrus houdende met eene hand het bovengenoemde wapen en met de andere reikende aan den H. Servatius eenen sleutel. Het hoofd en de handen van den heilige zijn au naturel, een gulden nimbus (5) dekt zijn hoofd en een keten van ijzer knelt zijne armen. Het beeld van den H. Servatius, bisschop van Maastricht, dat zich rechts bevindt is tevens van goud. De bisschop is gekleed in een lang misgewaad, het hoofd au naturel is gedekt met een gouden mijter en zijne handen, die hij naar den sleutel uitstrekt ook au naturel. Omschrift: Gemeentebestuur van Heer-Limburg.

Het gemeentebestuur voornoemd richt zich tevens tot uwe Majesteit het verzoek om vrijgesteld te worden van de taxe, bepaald in Koninklijk Besluit van 3 januari 1819 nr. 91, op grond, dat de bevolking dezer gemeente het getal van 5000 zielen niet overschrijdt.

(1) St. Servaas, pastoor van Heer ?

(2) Predikheeren of Dominicanen. Kloosterorde, vroeger in Maastricht gevestigd in de Spilstraat (op de plaats van Entre Deux, of daarvoor HBS en avondschool) aan de achterzijde van de Dominicanerkerk. Het klooster werd door de Fransen in 1796 opgeheven. De archieven werden door de Fransen voor een paar centen verkocht, gedeeltelijk overgebracht naar het Rijksarchief.

(3) Rood.

(4) Het wapen van St. Servaas is later afgedrukt zonder kleur.

(5) Lichtkrans, krans of kring van licht.

De brief was, namens het gemeentebestuur, ondertekend door A.H. Roebroeck en H.H. Piters (1)

In naam van zijne Majesteit WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje Nassau, Groot Hertog van Luxemburg, enz. enz. enz.

De Raad van State, krachtens artikel 45, 2° van de Grondwet, waarnemende het Koninklijk gezag;

Beschikkende op de aan den Koning ingediende verzoekschriften van den besturen der gemeente Heer (Limburg) enz. (2) om de bevestiging van de oude schepenzegels dier plaatsen, behoudens enkele wijzigingen als wapens dier gemeenten en om vrijstelling van de deswege verschuldigde taxen;

Op de voordracht van den Minister van Justitie van den 8 April 1889 afdeeling I A. n° 105';

Gelet op het besluit van den Souvereinen Vorst van 24 december 1814 n° 32 en op de Koninklijke besluiten van 20 Februari 1816 n° 69 en van 3 Januari 1818 N.91;

Heeft goed gevonden en verstaan:

1° enz (3)

3° aan de gemeente Heer (Limburg) te verlenen het navolgende wapen zijnde in keel links de H. Petrus met gouden numbus en geketende handen, gekleed in een Romeinsche toga van goud, het aangezicht en de handen van natuurlijke kleur, in de rechterhand voor zich houdende een sleutel van goud; rechts de H. Servatius, de beide handen voor zich uitgestrekt houdende met nimbus, mijter en gewaad, alles van goud, het gelaat en de handen van natuurlijke kleur, met de linkerhand steunt de H. Petrus op een tusschen hem en den H. Servatius geplaatst schild van zilver, beladen met een van goud gekroonden, gesnavelden en

(1) H.H. Piters was raadslid en Burgemeester van Heer. (Zie ook 't Aörke no. 1) A.H. Roebroeck is ons niet bekend.

(2) In dit besluit werden een aantal gemeentewapens (o.a. Gulpen) goedbevonden, vandaar de tekst enz.

(3) zie vorige voetnoot.

geklauwden van keel getongden dubbelen rijksadelaar van sabel, hebbende tot hartschild een schildje van keel, beladen met een sleutel van goud (het wapen van de voormalige stift van St. Servaas te Maastricht) alles op een terras van sinopel; het geheel omgeven door het randschrift "Gemeentebestuur van Heer".

b. aan de gemeente Heer vrijstelling te verlenen van de ter zake deze wapenverleening verschuldigde taxe;

De Minister van Justitie is belast met de uitvoering van dit besluit.

's Gravenhage, den 13 April 1889.

De Vice-President van den Raad van State.
(get.) van Reenen

De Minister van Justitie.
(get.) Ruys van Beerenbroek

Overeenkomstig het origineel.
De Secretaris Generaal
bij het Departement van Justitie
(get.) P.J. v. Beijma

Voor eensluidend uittreksel.
De Secretaris-Generaal
voornoemd.
(get.) P.J. v. Beijma.

**Aantekeningen betreffende jeneverstokerijen
in Heer in 1818 en 1844. (Deel 2)**

(Door de heer R.H.C. van Maanen, streekarchivaris West-Betuwe,
Geldermalsen) (Voor deel 1 - zie 't Äörke no. 4)

Behalve Heer behoorden tot het kanton Gulpen: Amby, Beek, Breust, Bunde, Elsloo, Epen, Eijsden, Fauquemont (*Valkenburg, red.*), Gronsveld, Heugem, Houthem, Hulsberg, Mechelen, Meerssen, Schimmert, Schin op Geul, Stein, Vaals, Wittem en Wilrer (*Wijlré, red.*). Heer telde in 1818 maar liefst vier stokerijen; twee in het bezit van de weduwe Jean Dolmans en twee in het bezit van Guillaume Hennis. De laatste familienaam komt in 1844 weer ter sprake. Wat is er nu over deze bedrijven bekend?

Eerst kijken we naar de weduwe Dolmans. Eén stokerij bezat 18 beslagbakken met een totale bruto-inhoud van 25.000 liter en drie ketels met een totale bruto-inhoud van 5.200 liter. Voor dit bedrijf werden verder geen gegevens ingevuld, dus was het vermoedelijk buiten bedrijf gesteld. Anders lag met de tweede stokerij. Ook deze stokerij bezat 18 beslagbakken met een totale bruto-inhoud van 25.000 liter maar had vier ketels met een totale bruto-inhoud van 5.600 liter. Dat jaar werd 11.600 liter geproduceerd en moest men f 1.609 aan fabricagerecht betalen. Er werkten drie werknemers.

Guillaume Hennis bezat zoals eerder gezegd ook twee stokerijen. Eén stokerij bezat 9 beslagbakken met een totale bruto-inhoud van 11.400 liter en twee ketels met een totale bruto-inhoud van 2.500 liter. Voor dit bedrijf werden verder geen gegevens ingevuld, dus was het vermoedelijk buiten bedrijf gesteld. Anders lag het met de tweede stokerij. Deze stokerij was met twee beslagbakken met een totale bruto-inhoud van 2.400 liter en twee ketels met een totale bruto-inhoud van 2.500 liter de kleinste maar wel in bedrijf. Dat jaar werd 4.300 liter geproduceerd en moest men f 599 aan fabricagerecht betalen. Ook hier waren 3 werknemers werkzaam.

Heer in 1844.

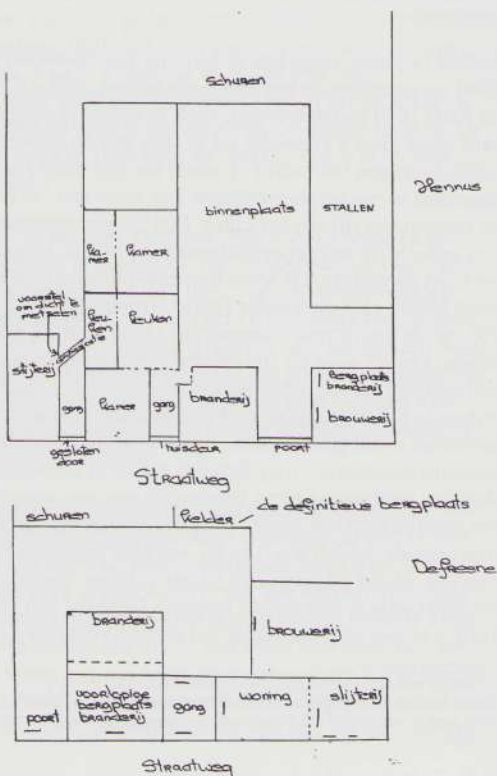
Dankzij een opmerking van de voorzitter van de Stichting Heemkunde Heer herinnerde ik mij iets over stokerijen in Scharn (gemeente Heer) te hebben gevonden (1). Niet alleen wat aantekeningen, neen in 1844, zijn van de toen nog in Heer bestaande stokerijen zelfs plattegronden gemaakt. Van der Aa vermeldde in 1844 vreemd genoeg alleen brouwerijen voor Heer, deze staan overigens ook op beide plattegronden in getekend (2).

Hubert Defresne vroeg aan de Minister van Financiën op 1 februari 1844 toestemming de aan hem toebehorende stokerij staande in Scharn en sinds 1840 buiten werking, weer in bedrijf te mogen stellen. Het bedrijf stond circa 4 kilometer uit de kom van de gemeente Heer. Hubert wilde overigens het bedrijf op naam van zijn zoon Nicolaus stellen en daarnaast in een lokaal grenzende aan, maar niet "in gemeenschap" met de stokerij een slijterij oprichten. Met "in gemeenschap" werd in de wet bedoeld op een gemeenschappelijke ruimte, toegangen, etc. Dit was niet toegestaan. De arrondissementsdirecteur der belastingen verwees hierbij naar de brander Paulus Hennis die op 13 april 1841 (nr. 25) van de gouverneur toestemming kreeg voor het genot van een doorlopend krediet, mits hij zijn slijterij sloot en dat de bergplaats van het gedistilleerd aan de wettelijke eisen voldeed. Dit bleek niet zo te zijn. Alleen in naam was de slijterij overgedragen, maar deze was nog steeds gevestigd in het gebouw waarin ook de stokerij zich bevond. De arrondissementsdirecteur vroeg zich dan ook af of dit gedoogd moest worden. Dat doorlopend genot van krediet was van wezenlijk belang voor het voortbestaan van beide bedrijven. Vooral dat van Defresne had nog maar weinig debiet (afzet) en hij was juist begonnen met stoken voor zijn vee. Moest hij de accijns vooraf voldoen, dan kon hij zijn activiteiten beter staken. Met andere woorden Defresne had een landbouwstokerij, iets was op grote schaal in Limburg voorkwam en waarbij de

(1) Archief ministerie van Financiën Directe Belastingen >1823 inv. nr. 9.

(2) Aa, A. J. van der. *Aardrykskundig woordenboek der Nederlanden*. Jacobus Noorduyt. Gorinchem, 1844. letter H, deel 5m blz. 276. "Heer. Voorheen Heer-en-Keer. Drie brouwerijen, waaronder een aanzienlijke

afvalproducten van de stokerij als veevoeder werden gebruikt. Met de mest konden de landerijen weer worden bemest. Het uiteindelijke advies aan de minister luidde dan ook positief. De als definitieve bergplaats beoogde kelder had geen uitgang aan de publieke straat en stond niet via deuren in verbinding met de rest van het gebouw. Ook het vinden van een geschikte bergplaats in een klein dorp en dan met name wanneer de stokerij buiten de dorpskern was gevestigd en het feit dat binnen de gemeente Heer een belasting-ambtenaar aanwezig was, waren hiertoe overwegingen. Echter de minister besloot op 19 maart anders en wees het verzoek van Defresne af. Maar ook voor Hennis keerde het tij. De minister besloot dat binnen drie maanden de bestaande gemeenschap van stokerij en slijterij moest worden beëindigd.

Pad van Opveld/de Burght naar Maastricht.

Aan de hand van oude kaarten (o.a. Tranchot 1815) kunnen we met zekerheid vaststellen dat van Opveld, langs de Kroon en de Burght een weg of pad liep, dat voornamelijk gebruikt werd door de welgestelde bewoners van deze panden. Maar ook bewoners van de Barakken- en Kruisstraat zullen zeker gebruik hebben gemaakt van deze weg. In het Wijckerveld sloot de weg aan bij de weg van Heer naar Wijck. (Deels de huidige St. Josephstraat in Heer en Bloemenweg in Maastricht.) Aan de weg van Opveld naar Wijck stond een boom waaraan een boomkruis bevestigd was. Aan deze boom zou een vrijmetselaar zich hebben verhangen. Om die reden werd, nog vele jaren later, passanten dringend geadviseerd de boom zo snel als mogelijk te passeren.....

Een royale Pastoor Janssen.

In 't Aörke no. 3 hebben we al iets verteld over de "fratsen" van Pastoor Janssen van Scharn. Het verhaal is nog lang niet compleet. Over zijn vindingrijkheid bij de bouw van de kerk van Scharn komen we zeker nog een keer terug. Maar de volgende kleine anekdote willen we wij u niet onthouden. Pastoor Janssen was zoveel jaar priester en hij besloot het feestje o.a. te vieren in café Erkamp (thans Café "Aajd Sjaan"). Hij bestelde een rondje, en nog een. En nog een. De familie Erkamp-Muytjens wreven zich in de handen. Dat was nog eens een dag met een goede omzet. "Geef ons het voorlaatste rondje en drink zelf ook wat" riep Pastoor Janssen op luide toon. "En geef ons allemaal een goede sigaar". Om een lang verhaal kort te maken: bij het echte laatste rondje moest de doos met sigaren nogmaals rondgaan voor de pastoor en de gasten. Allemaal op rekening van Pastoor Janssen. Alhoewel... toen de rekening werd opgemaakt klopte Pastoor Janssen Frens Erkamp en zijn vrouw op de schouders met de mededeling: "Ik laat vier Heilige Missen voor de familie doen" en hij verdween in de duisternis.....

“Monsieur” Francken.

Na de komst van de Fransen in 1794 werd Scharn, Heer en Keer (en vrijwel de gehele provincie Limburg, én geheel België) op 1 oktober 1795 officieel ingelijfd bij de Franse Republiek. De Fransen hadden mensen nodig die het ambtelijke apparaat mede van de grond konden krijgen. Een degelijke kennis van de Franse taal - in woord en geschrift - was daarbij essentieel. Dat konden autochtonen zijn, die de Franse taal door studie (redelijk) beheersten. Zoals bijvoorbeeld in Scharn de landmeter L.C. Berchems en pachter/brouwer Hennis en zijn kinderen. In Keer Joannes of Jean van der Linden en Wilhelmus of Guillaume Geelen (de tweede burgemeester van de gemeente Heer & Keer). In Heer Christiaan Peters (burgemeester van Heer & Keer van 1815-1819). De eerste burgemeester van de gemeente Heer & Keer, Marcus Antoine Lespinasse, beheerste de Franse taal waarschijnlijk via zijn vader, de Zwitser Jean Noë Lespinasse. Een andere categorie waren Fransen die om een of andere reden achter de legers aantrokken, zoals bijvoorbeeld de derde burgemeester van Heer & Keer, Jean Pierre Bachelier. (Meer over deze persoon in een volgende uitgave.)

“Monsieur” Francken.

Een van de meest invloedrijke personen van Heer & Keer in de Franse tijd (en ook nog jaren daarna - na de afscheiding in 1828 van Keer) was ongetwijfeld “monsieur” Franciscus Joseph **FRANCKEN**. Hij werd gedoopt in Namur (Namen) op 19 november 1777, als zoon van Pieter Joseph Francken en Magdalena Joanna Houbenfoldt. De geboorteplaats Namen zou erop kunnen wijzen dat zijn vader of militair (met een voorname rang) was in het garnizoen van Namen of - en dit ligt meer voor de hand - een (hogere) ambtenaar. Dat laatste maken wij op uit de functies van familieleden van “onze” Monsieur Francken. Zij broer Leopold Joachim had een hoge post bij het Bureau der Domeinen. Een andere broer Charles August Joseph was (in 1820) werkzaam als afdelings-chef bij het Gouvernement in Maastricht. Laatsgenoemde was gehuwd met Anna Josephina Franquinet, een aanzienlijke

Maastrichtse familie destijds. “Onze” monsieur Francken was omstreeks 1800 Ontvanger der Directe Belastingen in het Kanton Maastricht-Oost. Of hij toen al in Heer woonde is niet bekend.

Speciaal-commissaris.

Van 1803 tot 1811 was Francken betrokken bij de afwikkeling van de schulden van de gemeente Heer & Keer. Die schulden waren in de periode 1795-1797 ontstaan door het opleggen van zware belastingen door de Franse Nationale Conventie. De “commune” Heer & Keer zag zich genoodzaakt ruim 10.000 gulden te lenen van een viertal crediteuren (o.a. J.L. Coenegracht en Andre Silvereysen). Vanaf 1802 moest de terugbetaling worden geregeld via een soort grondbelasting. De grondeigenaren moesten deze belasting betalen maar er ontstonden grote moeilijkheden omdat de Dienst der Domeinen, die 2/3 van de grond in de gemeente in eigendom had, was vrijgesteld van deze grondbelasting. De aangestelde “repartiteurs” (burgemeester Lespinasse en een viertal goedgee inwoners van Heer en Keer) verzetten zich hiertegen. De prefect van het Departement de la Meuse Inférieure (Nedermaas) wees het bezwaar af en dreigde bij schrijven van 2 augustus 1802 met militaire dwang en tot individuele of gezamenlijke dwang tot terugbetaling. Ondanks deze dreigementen werd het probleem voorlopig niet opgelost. De schuldeiser Silvereysen beklagde zich op 6 september en 24 november 1802 bij de prefect. Lespinasse schreef op 23 december 1802 aan de prefect dat de repartiteurs bleven weigeren de rol vast te stellen zolang de domeingoederen uitgezonderd bleven. Op 5 februari 1803 werd Francken door de prefect benoemd tot **speciaal-commissaris** en reeds kort daarna werd de belasting definitief vastgesteld. In 1811 - Francken was inmiddels gemeente-ontvanger van Heer & Keer geworden - kon Francken de definitieve afrekening van de schuld indienen en was de gemeente Heer & Keer weer schuldenvrij.

Heroprichting schutterij.

In 1804 riep Napoleon zichzelf uit tot keizer. En dat moest voortaan in het hele Franse rijk gevierd worden! Op 15 augustus 1806 werd in Heer feestgevierd. De vroegere schutterij (zoals overal elders sinds

1794 verboden) kwam voor de eerste keer weer bijeen en hield een soort prijsschieten. De kosten (o.a. 28,5 Franc voor 3 tonnen bier en eenzelfde bedrag voor de muzikanten) werden door de gemeente gedragen. Of Francken hierbij aanwezig was is - bij gebrek aan bronnen - niet meer na te gaan. Wel staat vast dat het jaar daarna (1807) de heroprichting van de schutterij plaatsvond en dat Francken daarbij **een meer dan voornaam** rol heeft gespeeld. Hij was niet alleen secretaris en penningmeester der nieuwe schutterij. Hij kocht ook de rang van kapitein of majoor. Hij werd in dat jaar zelfs de eerste schutterskoning na de heroprichting. Blijkens een opteking in het schutterij-register (deels in het Frans) had hij zich uitvoerig geïnformeerd over het verleden van de schutterij, de betrokkenheid van de schutterij bij de mergelwinning in vroegere tijden, enz. (Meer hierover bij de behandeling van de schutterij in een der volgende uitgaven.)

Secretaris/Ontvanger.

In de 19e eeuw stelde het burgemeesterschap niet veel voor. In de Franse tijd stond er aanvankelijk zelfs geen beloning tegenover. Later was er wel sprake van in de vorm van een soort onkostenvergoeding. Ook na de Franse tijd was het burgemeesterschap een soort erepost voor een rijke pachter of een andere min of meer voornaam inwoner. In feite was de burgemeester eerste ambtenaar van de Burgerlijke Stand. De belangrijkste en vele jaren de enige ambtenaar binnen een kleine gemeente was wat wij nu noemen gemeente-secretaris. In veel gevallen werd dit gecombineerd met het beroep van gemeentelijk ontvanger. In 1808 werd Francken gemeente-secretaris en tevens ontvanger. Met wat fantasie mogen we stellen dat Francken destijds niet alleen "koning van de schutterij" was, maar ook een kleine koning binnen de gemeente Heer & Keer en de gemeenschap Heer/Keer/Scham. Kort na zijn benoeming tot secretaris/ontvanger nam hij ontslag als Ontvanger der Directe Belastingen in het kanton Maastricht. Uit het geheel der feiten mogen we veronderstellen dat Francken van goeude afkomst was en niet onbemiddeld. Ook na het wegtrekken der Fransen bleef hij in Heer wonen. Helaas konden wij (nog) niet achterhalen waar.

1e Huwelijk.

Waar en wanneer F.J. Francken in het huwelijk trad met M. van der Steyn is niet bekend. Dit was ieder geval niet in de gemeente Heer & Keer. Zijn (eerste) vrouw, **Marguerithe van der Steyn** werd in Maastricht gedoopt op 25 april 1778, als dochter van Guillaume van der Steyn en Jeanne Barbe Francken. Uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren:

- Marie Catherina (* Heer & Keer, 8 februari 1810)

- Joseph Pierre (* Heer & Keer, 20 juli 1814). Deze is op vrij jonge leeftijd verhuisd naar Luik.

Aan het geluk van de familie Francken-van der Steyn kwam op 3 oktober 1819 een abrupt einde door het overlijden - op 42 jarige leeftijd - van Margeruerithe van der Steyn

"Politieke" carrière.

Kort na het overlijden van zijn eerste vrouw nam Francken ontslag als secretaris en ontvanger. Omstreeks diezelfde tijd is ook de heropgerichte schutterij ter ziele gegaan. Of er een samenhang is tussen deze feiten en het overlijden van zijn vrouw is niet bekend.

Jaren later ging Francken in de "plaatselijke" politiek. Hij was raadslid van 1830 tot 1847. Van 1830 tot 1842 en van 1846 tot aan zijn overlijden op 9 januari 1847 was hij tevens wethouder.

2e Huwelijk.

Op 29 april 1822 hertrouwde Francken met Maria Catharina **HAESEN** (* Gronsveld 13 maart 1798, dochter van Joannes Haesen en Maria Claessens). Uit dit huwelijk werden 7 kinderen geboren:

~ (1) **Maria Magdalena Charlotta** (* Heer & Keer, 21 maart 1823).

Gehuwd met ene **Linotte** uit Luik.

Uit dit huwelijk werd te Luik op 1 juli 1853 geboren: Anna Catharina Josephina Linotte, die later zal trouwen met Benedictus **Lassouw** (* Berg en Terblijt, 26 juli 1841) waaruit in Heer de min of meer uitgebreide familie Lassouw ontstaat.

Na het overlijden van haar eerste echtgenoot (Linotte) is Maria

M.C. hertrouwd met Michael Kicken (* Heer & Keer, 9 oktober 1804.) Uit dit huwelijk zijn tussen 1856 en 1865 te Heer 5 kinderen geboren.

- ~ (2) **Anna Josephina Hubertina** (* Heer & Keer, 13 mei 1826)
Gehuwd met Joannes Mathias **Heuts** (* Heer & Keer, 13 mei 1822)
Nakomelingen in mannelijke lijn o.a. familie Heuts-Rompelberg.
In vrouwelijke lijn o.a. de familie Haenen-Heuts.
- ~ (3) **Anna Catharina** (* Heer & Keer, 21 december 1828)
Gehuwd met Petrus **Ummels** (* Heer & Keer, 25 september 1821)
Nakomelingen o.a. Ummels-Vaendel en daarna Ummels-Thehu.
- ~ (4) **Joanna Augustina** (* Heer, 9 december 1830)
- ~ (5) **Leopold Joachim** (* Heer, 5 maart 1833)
Zie hierna.
- ~ (6) **Barbara Magdalena** (* Heer, 12 januari 1836)
Gehuwd met Hubert **Ummels** (* Heer, 25 november 1829)
- ~ (7) **Joannes Joachim Leonard** (* Heer, 15 april 1838)

Leopold Joachim Francken (zie hierboven) was getrouwd met Maria Catharina Hubertina **Moermans** (* St. Pieter, 6 september 1832, † Heer, 14 januari 1916). In diverse akten wordt Leopold Joachim metselaar en/of herbergier genoemd. Na zijn overlijden wordt de weduwe in akten als "tapster" omschreven, een enkele keer als "winkelierster". Uit het huwelijk Francken-Moermans zijn 10 kinderen geboren:

- ~ Pieter Joachim Hubertus (geen nadere gegevens).
- ~ **Maria Catharina Hubertina** (* Heer, 10 december 1862. † Heer 1 juli 1940)
Gehuwd met Petrus Hubertus **Heuts** (* Heer, 25 mei 1862. † februari 1949)
Nakomelingen o.a. Heuts-Willems en Heuts-Josquin.
- ~ **Maria Magdalena Victorina** (* Heer, 17 augustus 1864)
- ~ **Catharina Victorina** (* Heer, 26 april 1866)
Gehuwd met Egidius **Vliegen** (* Cadier en Keer, 8 oktober 1861)
Schrijnwerker van beroep.
Nakomelingen in mannelijke lijn o.a. Vliegen-Mulleneers en Vliegen-Bonten.
In vrouwelijke lijn in o.a. Ronckers, Bremers en Olislagers.
- ~ Pieter Joachim Hubert (* Heer, 27 mei 1869)
- ~ Maria Hubertina Josephina (* Heer, 16 juni 1870)
- ~ Maria Magdalena Hubertina (* Heer 1 november 1871)
- ~ Maria Josephina (* Heer, 17 oktober 1872)
- ~ Maria Augustina Elisa (* Heer, 18 juni 1874)
- ~ Anna Maria Catharina (* Heer, 21 september 1875)

De Maas en wateroverlast.

De Maas en haar zijriviertjes.

De Maas komt bij Heer ons land binnen. Dat is volkomen waar als dat gezegde komt uit de mond van een Belg. De Maas komt inderdaad van uit Frankrijk, na het passeren van de plaats Givet, bij het plaatsje Heer, België binnen. Daarna is zij ongeveer twee kilometer grensrivier tussen Frankrijk en België. De Maas (Meuse) ontstaat in Noord-Frankrijk op 456 meter hoogte uit de samenvloeiing van twee beken, de Recourt en Avrecourt, die hun bronnen hebben op het plateau van Langres. Zijrivieren in Frankrijk zijn de Chiers, de Bar en de Semois. Eenmaal over de Frans/Belgische grens stroomt de Lesse bij Dinant en de Viroin en de Sambre te Namen in de Maas. Bij Hoei wordt de Maas nog gevoed door de Hoyous en bij Luik door de Ourthe. Van oorsprong tot de Nederlandse grens is de Maas 1029 km lang.

De Maas is een regenrivier en zo ook de stromen die haar voeden. Zij is vrij wispelturig te noemen naargelang de aard van het weer. Kan men in de zomer op sommige plaatsen de rivier te voet doorwaden, bij langdurige (herfst)regens in dit deel van West-Europa zal de Maas fors in debiet toenemen. Vooral wanneer de dooi, na hevige sneeuwval in de Ardennen intreedt, met daarbij regen, kan de stroom zodanig zwellen dat overstromingen voorkomen die soms de vorm van rampen kunnen aannemen. Nadat de Maas zich op veel plaatsen door kloven en smalle dalen een weg heeft moeten banen, komt ze bij Eijsden in een breder dal waar ze kan uitwaaiëren tussen de akkers en weiden van het Zuid-Limburgse land. En bij hoog water daar overheen, meestal tot schade en ergernis van de bewoners van de dorpen gelegen langs de Maas of in haar uiterwaarden en overlaten.

Langwater.

Naast de hiervoor genoemde zijrivieren stromen er nog meer beken en talrijke kleinere stroompjes uit in de Maas. Een van die stroompjes is het Langwater dat het regen-, bron- en afvalwater van Heer en gedeeltelijk ook van Keer, naar de Maas afvoert. Het begin van dit Langwater, in Heer 't Vloot genoemd werd mede gevoed door enkele bronnen

(äörkes in het Heers dialect - "adertjes"), die o.a. ontsprongen bij het huis Onder de Kerk 37 en ongeveer halverwege de Bronweg aan de voet van deze heuvel. Toen dit, jaren geleden in het riool geleide water-tje nog vrij door het Heerderbroek stroomde (1938) zorgde het voor de afvoer van het water van het zompige Broek. Bij het begin van dit beekje werd het gevoed met water dat van de Keerderberg Heer binnenstroomde door een zgn. duiker onder de tuinen van de bewoners van de Dorpstraat. Daarna onder de Henric van Veldekestraat door, om het timmerbedrijf van Lardenoye heen, onder de Nieuwstraat (nu Mathijs Heugenstraat) door en kwam zo terecht op het Broek. De eerste 100 meter was dat een vieze drabbige brei, maar enkele tientallen meters verder was het water zó helder dat er salamanders en kikvorsen in voorkwamen. Men kon de beestjes zo zien zwemmen in het amper een meter brede en ondiepe stroompje. Het Langwater kruiste d.m.v. duikers resp. de St. Josephstraat, de Demertstraat en de Burghtstraat. Via een onderdoorgang in de spoordijk kwam het water uiteindelijk, bij fort Randwijck terecht in de (zij-arm van de) Maas .

Foto: deel van 't Broek (Onder de Kerk) (± 1920)

Maatregelen tegen wateroverlast.

De talrijke overstromingen der Maas - in de loop der eeuwen - hebben veel schade en persoonlijk leed berokkend. Op enig moment konden maatregelen niet uitblijven om de kans op overstromingen en de daarbij behorende overlast te verkleinen. In Maastricht en omgeving deed men dat door in fasen werken uit te voeren, waardoor de *Heugemer overlaat* (meer hierover in een volgende uitgave) werd afgesloten en gedempt. Ook inwoners van Heer ondervonden hiervan de positieve gevolgen.

De Klinkenberg.

De Klinkenberg in Heer. Nog even en de naam kan waarschijnlijk geschrapt worden uit het straatnamenregister. Nu (anno 1999) staat er alleen nog maar het dichtgetimmerde huis van de familie van den Bosch, wachtend op de sloop.

Al lang, héél lang geleden was de Klinkenberg een aantrekkelijke plaats om te wonen. De Klinkenberg, het laatste deel van de naam zegt het al, lag op een hoogte. Zo 'n drie à vier meter hoger boven het niveau van het Scharnderbroek. Bij een beetje hoog water (van de Maas) stonden zowel het Heerder- als het Scharnderbroek binnen de kortste keren onder water. Maar op de Klinkenberg zat men hoog en droog.

In de jaren '20 van de 19e eeuw vonden er in de omgeving van de Klinkenberg de eerste belangrijke veranderingen plaats: de aanleg van de zoals het toen heette "kunstwegen" Maastricht-Aken (Akersteenweg) en kort daarna Maastricht-Battice (Dorpstraat). Door de aanleg van deze twee wegen ontstond het kruispunt in Heer. In het verlengde van de (verlegde) Dorpstraat werd toen de weg naar Amby rechtgetrokken en verloor de Klinkenberg voor een deel haar functie als weg voor doorgaand verkeer. Voor zover van "verkeer" sprake was 175 jaar gele-

den. De Akersteenweg werd voor een deel - vanaf het Kruispunt richting Maastricht - aangelegd op een dijk (waarover meer in een volgend artikel over de aanleg van deze weg). Door deze dijk werd vele jaren later het Scharnderbroek min of meer veilig geacht voor bebouwing. Eerst de vroegere school, gevolgd door de (concert)zaal van de (oude) Harmonie van Heer, het gemeentehuis, woningen, enzovoorts. De bouw van de school (eind 19e eeuw) was een volgende belangrijke verandering voor de Klinkenberg. Bij de bouw van de school werd tegen de Klinkenberg aan een keermuur gemetseld. Tussen de school en de keermuur lag de speelplaats van de school. Op deze plek heeft toentertijd ook jarenlang "de kermis" gestaan.

Maar de Klinkenberg was nog steeds een doorgaande weg, van de Akersteenweg naar de Schoolstraat (Burg. Cortenstraat). Een deel van de keermuur, verderop, is in de jaren '30, bij het hevigste onweer dat Heer ooit teisterde, door de bliksem getroffen en ingestort. Het was een stuk muur tussen de achterkant van de school en de kersenwei van boer Brouwers uit Scharn. Die keermuur zou overigens toch afgebroken worden omdat deze door de afgraving van die wei overbodig zou worden.

De Klinkenberg was om nog een andere reden eeuwenlang een aantrekkelijke plek om te wonen. De tuingrond was van uitstekende kwaliteit. In de 19e eeuw werd bij de meeste bewoners van de Klinkenberg, volgens de bevolkingsregisters van die tijd, als beroep "tuinder" vermeld.

Het begin van het einde.

Op 8 maart 1954 behandelde de gemeenteraad van Heer een voorstel van B. & W. om de Klinkenberg af te sluiten voor alle verkeer. Achter de toenmalige school was volgens het voorstel een "gymnastiekzaal" gepland. De bewoner van het laatste woonhuis aan de Klinkenberg (familie Nelissen-Pricken) maakte bezwaar tegen de plannen, maar het bezwaar werd afgewezen en het voorstel van B. & W. werd aangenomen. Uiteindelijk werden alle woningen gesloopt. Eenzelfde lot onderging later de gebouwen in de buurt: de school, het "gymnastieklokaal" en weer later het Groene Kruisgebouw.

Kadastrale kaart van Heer 1840.

De eerste (kadastrale) opmetingen dateren waarschijnlijk al uit de Franse tijd. In 1840 kwam de eerste kadastrale kaart van de toenmalige gemeente Heer tot stand. Dit zijn in feite een aantal kleine kaarten. De voorzitter van de Stichting Heemkunde Heer, Wiel Eggen heeft de verschillende kadastrale stukken kaart bij elkaar gevoegd en op een grote kaart gezet. Deze is vervolgens ingekleurd naar de toenmalige bestemming van de grond (bijvoorbeeld wei- en bouwland, tuinen, enz.) Het resultaat is een kaart met afmetingen 140 bij 94 centimeter. De kaart kon voor het eerst worden getoond op de stand van de Stichting Heemkunde Heer tijdens de manifestatie "Heer Totaal" van 19 september 1999 en trok veel belangstelling. De kaart zal bij de eerstvolgende gelegenheid weer te zien zijn. De mogelijkheid wordt nog bekeken of deze gereproduceerd kan worden.

Interessant is ook het inmiddels gereed gekomen boekwerk met de lijst van eigenaren van de huizen en landerijen.

De belangrijkste groot-grondeigenaren destijds waren (in alfabetische volgorde):

(Erfgenamen van) Christiaan **Coenegracht**, rentenier uit Wijck.

Karel **Destouvelles** uit Brussel.

De adellijke familie **de Dopff** te Heer. (Zie 't Äörke no. 1 - pagina 6)

Leopold Joseph **Duquesne** te Scharn.

Christiaan en Hendrik **Frijns** te Scharn.

Gasthuizen (ook **Hospiciën** genaamd) te Maastricht.

Gemeente en Kerkfabriek van Heer.

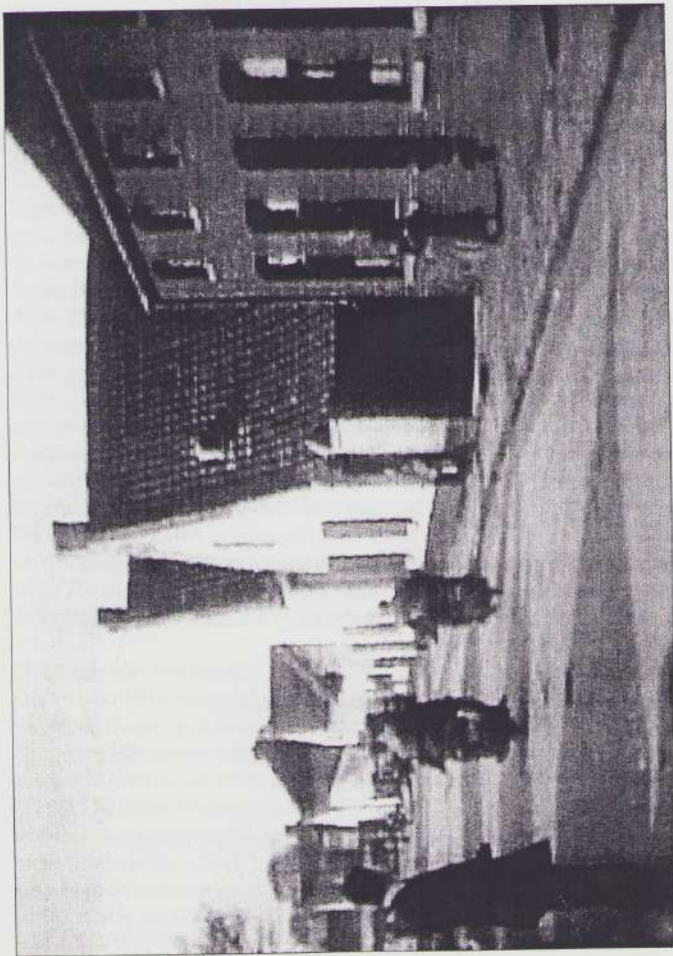
Jan **Janssen**, landbouwer te Heer.

A.C. **Membrede** te Heer.

Meerdere families **Piters**.

De Weduwe, Madame **Schoenmackers** uit Amby (Withuishof).

Bureau voor **Weldadigheid** uit Wijck.

't Äörke no. 5 - pag. 34

De "Van Vlijmen" rit.

Omstreeks 1920 werd in Maastricht een motorclub opgericht. Motoren - of zoals deze toen genoemd werden "motorfietsen" - waren natuurlijk alleen maar weggelegd voor de zeer welgestelden. Ene heer "Van Vlijmen" organiseerde voor de leden van de motorclub elk jaar een rit in en rond Maastricht. In 1926 vertrok deze rit vanuit Heer. Gestart werd bij het voormalige patronaat en van daaruit ging het richting Gronsveld (zie foto links). Alhoewel de kwaliteit van de foto te wensen overlaat geeft deze toch een goed beeld van een deel van de Dorpstraat van die tijd. Het grootste deel van de wit gekalkte huizen (o.a. boerderij Muytjens) bestaat nog steeds, alhoewel ze (voor een deel) niet meer zo wit zijn als in 1926.... De huisjes rechts bestaan ook nog, maar niet meer in deze vorm. In de jaren '30 werden deze woningen verbouwd. In het pand direct grenzend aan boerderij Muytjens vestigde Thijs Heuts zijn brood- en banketbakkerij. (Thans "de Lekkerbek"). De buurman van Thijs Heuts was diens broer Frits, die met zijn fraaie bakkerskar vele jaren het brood bezorgde door heel Heer.

Stilte voor de storm ? ! ?

Recent was Heer enige malen in het nieuws, zelfs landelijk. Eerst was er de **korenwolf**, waarvan er nog slechts 3 in heel Nederland - lees Heer of directe omgeving - bestonden. Enkele maanden later waren er de **urnen**, of resten daarvan, die werden opgegraven in een stuk grond aan de Oude Molenweg. De eerste en voorlopige conclusie was dat het hier ging om bewoners uit de "ijzertijd" (ong. 500 v. Chr.). **Spoedig echter zullen deze twee berichten in het niet vallen bij veel belangrijkere vondsten in Heer of de onmiddellijke omgeving.** Hou uw krant - én de tv - de komende maanden, of zo u wilt in het nieuwe millenium, in de gaten. **En natuurlijk 't Äörke !!!** Dit is geen "duistere aanwijzing van Nostradamus" maar een aanwijzing van de Stichting Heemkunde Heer. Voor één keer houden wij ons niet bezig met het verleden van Heer, maar met de toekomst.

Roed Greun.

Wat de voormalige gemeene Heer met rood en groen heeft uit te staan kunnen we lezen in de aanvraag (en Koninklijke goedkeuring) van het gemeente-wapen (zie pagina 16). Deze kleuren zijn (vanzelfsprekend) ook de kleuren geworden van de voetbalclub van Heer.

Eind jaren '40 componeerde Bartel Beckers zaliger (keeper van Heer in de jaren '30 - zie foto) voor de voetbalvereniging het clublied "Roed Greun" waarvan onderstaand de tekst volgt.

De V.V. Hier oos voetbalclub, zoe is gein twiede mie,
Veer geve steeds oos bêste speel, in rege of in snie,
En es veer ins oet spele goon, de bal vluig in 't nèt,
Daan hōbbe veer weer vāōl plezeer, supporters zinge mèt.

Refrein:

Roed-greun, Hoera ! 't is de kleur van de V.V.H.
Ellef spelers, groet en klein,
De supporters langs de lijn.
Roed-greun Hoera !, 't is de R.K.V.V.H.,
Geit 't ins neet good, zēgge veer "'t moot",
Jao, dan kook 't Hierder blood.

Van moond tot moond geit langs de lijn: "die wēreke wie e peerd",
De spil, de kieper, allemaol, ze zien 't kieke weerd !
Publiek weurt neet teleurgesteld, ze kriege waar voor geld.
Es veer oos speel ins laote zien, dao op 't voetbalveld !

Refrein.

~~~~~
Begin jaren '70 is van dit clublied een heuse 45-toeren-single verschenen. De zanger van het lied was Siem(ke) "Blooze" Jeurissen, in de jaren '60 voetballer van het eerste elftal van Heer.